

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

בס"ד שער מורה מורינו הרב יהודה גנס שליט"א שבת יתרו תשע"ח:

מנין שנות עולם - סיכום הסוגיא בע"ז ט'

- א. בסוגיית הגמ' במסכת עבודה זרה מצינו ג' אפשרויות שעל ידם אפשר לחשב את התאריך: 1. מנין השנים שעברו מחרבן בית שני. 2. מנין השטרות¹. 3. מנין השנים שעברו מתחילת האלף החמישי².
- ב. עוד התבאר בסוגיא, שהבדל בין המנין לחרבן למנין לשטרות בפרט³ הינו כ' שנה, דהיינו שפרטי המנין לחרבן יתירים בכ' שנה על שנות המנין למונים כמנין השטרות⁴.
- ג. גם התבאר שההבדל בין המנין לשנות עולם למנין השטרות הוא מ"ח שנה, דהיינו שהמנין לשנות העולם יתר בפרטיו על מנין השטרות במ"ח שנה⁵.
- ד. והנה לגבי מנין השטרות התבאר בגמ' שהוא החל בשנת מ"א לבנין בית שני, ואלף שנה בדיוק אחר תחילת המנין ליציאת מצרים, אלא שליציאת מצרים מונים מניסן ולשטרות מונים מתשרי.
- ה. והתבאר מדברי הגמ' ופירש"י, שליצ"מ התחילו למנות משנת ב' אלפים תמ"ח, ואילו מנין השטרות החל בשנת ג' אלפים תמ"ט.
- ו. ואמנם מנין השטרות בפועל [כפי המבואר ברמב"ם, וכפי המסורת עד היום אצל יהודי תימן] הינו משנת ג' אלפים ת"נ, ולכאז' זהו שלא כמבואר בגמ', ויתבארו הדברים להלן בס"ד.
- ז. עוד התבאר בסוגיא שאפשר לדעת את זמן שנת השמיטה ע"פ ידיעת שנת החרבן, ונחלקו הראשונים בכיבור הדברים, וכמשי"ת.
- ח. והנה דעת רש"י שהבית עמד ת"כ שנה וחרב בשנת ג' אלפים תתכ"ח והיא היתה מוצאי שביעית⁶, ויש למנות ממנה ז' ז'.
- ט. ודעת רשב"ם ור"ת שהבית עמד תכ"א שנה וחרב בשנת ג' אלפים תתכ"ט, והיא היתה מוצאי שביעית⁷, וממנה יש למנות.
- י. ודעת הרמב"ם מאידך כדעת רש"י שהבית חרב בשנת ת"כ לבנינו, ומאידך ס"ל ששנת החרבן היתה⁸ שנת השביעית⁹, ומנין השמיטין לשיטתו א"כ היא כדעת התוס'.
- יא. וכתב הרמב"ם שמסורת ביד הגאונים ואנשי אר"י מתי היא שנת השמיטה וכשיטתו הנ"ל, עיי"ש.
- יב. והנה אם נחשב את מנין השנים, יצא שלרש"י היתה שמיטה בשנת התשע"ג, ולתוס' והרמב"ם בשנת התשע"ד, אמנם ידוע שבפועל על פי המקובל נהגו שמיטה בשנת התשע"ה, וצ"ב דלכאז' זהו דלא כמאן.

¹ מבואר בסוגיא שמנין השטרות הוא מנין למתי שהתחילה בו יוון למשול בכל העולם, ומצינו בזה דבר נפלא בהקדמת פירוש רב עמרם גאון לש"ס, שהמנין הוא לזמן בו פסקה נבואה מישראל. [וכוונתו כנראה שאף שעל פניו המנין הוא למלכות יוון, בנסתר יש כאן מנין לזמן בו פסק החזון].
² ומנהגו כעין שיטה זו, אלא דמונים מבריאית העולם.
³ היינו לא במנין המאות אלא במנין עשרות השנים ואילך.
⁴ משום שמנין השטרות התחיל 380 שנה קודם החרבן.
⁵ משום שמנין השטרות התחיל בשנת מ"ט לפרט למנין שנות עולם.
⁶ דס"ל דמנין שמיטין יובלות התחיל בשנת ז' לבנין בית שני ונהג 414 שנה עד החרבן, וכדעת רבי יהודה ששנת היובל עולה למנין היובל הבא, ונמצא א"כ ששנת 413 היתה שמיטה.
⁷ דס"ל שמנין השמיטין התחיל מיד עם בנין הבית, ולכן שנת 420 היתה שמיטה.
⁸ ולא גריס בגמ' "ליטפי חד שתא".

ומפרש מה שאמרו בערכין שהבית חרב במוצאי שביעית, דהיינו שהשנה אחר החרבן בה היה הבית חרב כל השנה [ולא כשנה בה חרב שברובה היה בנוי] היתה מוצאי שביעית.
⁹ דהמנין התחיל בשנת ז' לבית כרש"י, ומאידך מנו בו יובלות לשיטתו כדעת חכמים באופן ששנת היובל אינה מן החשבון, ולכן בשנת 400 היה יובל ובשנת 414 חלה שמיטה.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

יג. אלא דמפורסם מש"כ הרמב"ם¹⁰ והרז"ה¹¹ שהמנין בגמ' הוא ללידת אדם הראשון [מולד וי"ד¹²] ולמנייננו מוסיפים שנה¹³ שמנהגנו לחשב את חמשת ימי הבריאה קודם ראש השנה (יום השישי לבריאה) בו נולד אדם לעוד שנה [מולד בהר"ד¹⁴], ויוצא א"כ שמנין הגמ' מתאחר בשנה אחת למנייננו¹⁵, [ויוצא א"כ שהבית חרב לרש"י והרמב"ם בשנת ג' תתכ"ט ולתו' בשנת ג' תת"ל], וזהו גם הסיבה שמנין השטרות מתחיל משנת אלפים ג' ת"נ, ולא משנת ג' תמ"ט¹⁶.

יד. ואמנם מדברי התו' והרא"ש שם נראה לכאור' דלא ס"ל ככל זה, אלא דס"ל דמנייננו הוא מנין הגמ', אלא דצ"ע דהלא ברור שחשבון הגמ' הוא מלידת אדם הראשון וכמתבאר היטב מסוגיית הגמ' ופירש"י שם, ומקובל בידינו שבתשרי בו נולד אדם הראשון היה מולד וי"ד, וברור שלפי חשבון השנים שבידינו מולד וי"ד חל בשנת ב' ולא בשנת א'.

טו. ואמנם דעת הגר"א [כפי שהביאה הגאון בעל פאת השלחן בספרו ובליקוטים לחו"מ סימן ס"ז] דבאמת מנייננו לוי"ד, ומה שבחשבון המולדות נראה שמנייננו הוא לבהר"ד¹⁷ הוא משום שבשנת המבול לא שימשו המזלות, עייש"ה¹⁸. (ולשיטתו יש להקדים את שנת השמיטה בשנה אחת ולרש"י בב' שנים).

טז. אמנם צ"ע על שיטה זו, דמלבד שיש מסורת על שנת השמיטה וכמ"ש הרמב"ם על זה "שהקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה ובהן ראוי להתלות", הרי לשיטתו צ"ל שמנין השטרות המקובל מדור דור, וכפי שמסרו גם הרמב"ם, אינו נכון ח"ו ויש להקדימו בשנה¹⁹, וצ"ע. [ועייין מה שהאריך עוד להוכיח בזה בס' ברכת כהן עה"ת בקו' בסוף הספר].

יז. ובאחרונים²⁰ כתבו דע"כ במקומם של התוס' והרא"ש היה נהוג מנין שנים אחר, ולא כמנהגנו ומנהגם היה למנות מוי"ד ושנת תשע"ח אצלנו עד"מ היתה שנת תשע"ז, וא"כ מנינם כמנין הרמב"ם ואין הבדל ביניהם אלא בקריאת שם השנה. (וכבר מצינו במפרש על הרמב"ם שכתב שהיו כמה מנהגים ממתי למנות את שנות עולם).

יח. אולם מדברי ספר התרומה²¹ נראה שבאמת התו' הקדימו את מנין השנים בשנה, אלא דמעיד שם שלאחר שמצא רבינו תם כת"י של רבנן סבוראי בו מונים את שנות השמיטה [ומנין השטרות] כמנהגינו חזר בו ואיחר את שנת השמיטה בשנה, וכפי מנהגינו, עייש"ה²².

¹⁰ ריש פרק י' משמיטה ויובל.

¹¹ בסוגיין, וכ"כ בפרישה חו"מ ס' ס"ז ובתומים שם, עיי"ש.

¹² לפי המקובל בידינו שבשנה בה נולד אדם הראשון היה המולד ביום ו' בשעה ה"ד מתחילת הלילה (שהיא שעה שלישית מתחילת היום, ועיין במפרש לרמב"ם ו' מקידוש החודש ח').

¹³ והיו בדבר חילוקי מקומות איך למנות את שנות העולם, עיין במפרש שם.

¹⁴ הנה לכו"ע בפועל לא היה מולד בבהר"ד, אלא דמחשבים כאילו היה מולד בבהר"ד.

¹⁵ ועיין במפרש שם שהיו מקומות שנהגו להקדים את המנין בב' נים, ולמנות לשנה שאחר וי"ד, לפי ששנת הבריאה אינה מן המנין עיי"ש.

¹⁶ וכעין זה מתבאר מדברי התו' בר"ה ח' עיי"ש.

¹⁷ דהיינו שאם נחשב את המולדות אחורה עד תחילת שנות עולם יצא שמולד וי"ד הוא בשנת ב' ולא בשנת א'.

¹⁸ וע"ע חזו"א או"ח סימן קל"ו.

¹⁹ אמנם שוב העירני מחו' הגר"ז קורן שליט"א דמדברי ס' התרומה [ותו' בר"ה ח.]. ושאר הראשונים מבואר שלא היה בזמנם הבדל במקומות במנין השנים וכולם מנו את אותו מנין, וע"כ א"כ מבואר שהתו' והרא"ש סברו שמנין הגמ' הוא מנייננו, ומנין הגמ' לבהר"ד, ודבר זה הלא מוקשה מאוד, דחשבון שנות הגמ' מלידת אדם הראשון דהיינו לוי"ד, וצ"ל ע"כ או כת' הגר"א, או דס"ל דבניסן נברא העולם [והיינו ניסן דבהר"ד ושנות העולם נחשבות מאז, וחצי השני דבהר"ד נמנה בתורה לשנה].

²⁰ בב"י [וי"ד ריש ס' של"א] עמד על הסתירה בין פסקי הטור דבחו"מ ס' ס"ז כתב די"א ה' פ"ז וי"א ה' פ"ח ואילו ביו"ד כתב די"א ה' פ"ח וי"א ה' פ"ט, וכתב דאין כאן סתירה דכאן למקומות שנהגו מוי"ד וכאן למקומות שמונים מבהר"ד, ומבואר שנקט בדעת הטור שבזמנו עוד היו חילוקי מנהגים שונים במקומות שונים.

גם בחזו"א כתב בשם האחרונים דכו"ע מודים בזה, וצ"ב.

²¹ ס' קל"ה.

²² ולכאור' כוונתו דמנין הגמ' לוי"ד ומנייננו לבהר"ד, וכמ"ש בתוס' בר"ה ח. להדיא, אולם בס' התרומה ובתו' ר"א פרשו דבריו באו"א עיי"ש, וצ"ע.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

יט. ולכאור' י"ל עוד בישוב שיטת הראשונים (דלא ס"ל לאחר את מנין השנים שבידינו) דהן אמנם בודאי מניינו הוא מבהר"ד, אלא דס"ל דגם מנין הגמ' הוא מבהר"ד, ואף שמנין הגמ' הוא מלידת אדם הראשון והוא הרי נברא בוי"ד, הרי כ"ז למ"ד בתשרי נברא העולם, אבל למ"ד בניסן נברא העולם הרי הוא נברא בניסן דבהר"ד, וא"כ י"ל דהחצי שנה מניסן עד תשרי נחשבת כשנה, וא"ש בס"ד.

כ. עוד יש לעיין בסוגיא זו, דהנה לשיטת התו' שהבית חרב בשנת תכ"א לבנינו, יוצא לכאור' שיש מ"ט שנה בין פרטי מנין השטרות ולא מ"ח כמבואר בגמ', וכאשר כבר תמה בזה הרא"ש על דבריהם, וציידד מכח קושיה זו ועוד קושיות להכריע כשיטת רש"י, עיי"ש.

כא. אולם כבר כתבו התו' [בשיטת ר"ת] בישוב קושיה זו, שמקצת שנת החרבן מט' באב עד סוף השנה עולה למנין שנות החרבן, [והתבארו הדברים בארוכה בס' התרומה²³], אלא דלשיטה זו קשה א"כ פירוש דברי הגמ' "ניטפי חד שתא" דהלא יש למנות ז' ז' בדיוק מהשנה הנמנית לחרבן, וביאר בזה בס' התרומה דיש להוסיף שנה אחת על מנין שנות העולם ואז אם נחלקם לז' נדע מתי שנת השמיטה²⁴.

כב. עוד יש לעיין בסוגיא זו, דהנה להלכה נחלקו הראשונים איך נקטי' לעיקר האם שבניסן נברא העולם או שבתשרי נברא העולם²⁵, ולמ"ד שבניסן נברא העולם היינו בניסן דבהר"ד, וכנראה מדברי הרמב"ם²⁶. והנה לאחר שהתבאר שמנין הגמ' הוא לוי"ד וכמ"ש הרבה ראשונים ואחרונים, יל"ע א"כ דלכאור' ראייה ברורה מכאן שבתשרי נברא העולם, דאי מניסן שקודם לו מדוע לא נמנה משנת הבריאה.

כג. אמנם במפרש על הרמב"ם²⁷ כתב שהיו מקומות שנהגו למנות משנה שאחר וי"ד משום "ששנה ראשונה אין צריך לחשב אותה" עיי"ש, וי"ל א"כ גם לסוכרים שבניסן דבהר"ד נברא העולם, שחצי שנה זו אינה מן המנין שאותה אין צריך לחשב, והמנין התחיל בחצי שנה שאחריה.

כד. שו"ר דתירוץ זה עדיין צ"ב, דצ"ל לפי"ז דגם במנין שנות אדם הראשון הנזכרים בתורה לא נמנתה חצי שנה זו לשנה, ודבר זה לכאור' קשה מאוד לאמרו, דהלא קיי"ל דמקצת שנה ככל שנה.

כה. ואמנם מדברי ר"ת שהובאו בס' התרומה [שחזר בו לבסוף והורה להוסיף שנה לשנות העולם ולאחר את השמיטה בשנה וכמנהגינן] וביאר דהיינו משום שבניסן נברא העולם, עיי"ש, נראה לכאור' כהנ"ל, דגם במנין שנות אדם הראשון לא נמנתה חצי השנה הראשונה לשנה, דלא הותחלו מנין שנות העולם אלא מתשרי הראשון [למולד וי"ד].

כו. שוב התבוננתי דמדברי הגמ' בר"ה מבואר דלמ"ד בניסן נברא העולם, א"כ שנות האדם הנזכרים בתורה מסתיימים בניסן, אולם בגמ' שמנו מתשרי י"ל שלא החשיבו את אותו חצי שנה נוסף לשנה, ומנהגינו למנות אותו, וא"ש.

ויותר מסתבר לומר לענ"ד, דתנא דבי אליהו ס"ל כר"א דבתשרי נברא העולם ומונה לכן מוי"ד, ומנהגינו כר"י דס"ל דבניסן נברא העולם, ולכן מנינן מבהר"ד.

²³ ס' קל"ה.

²⁴ ועוד הביאו בתו' את גירסת ר"ח שגריס שם באופן אחר, עיי"ש.

²⁵ הנה נחלקו בזה רש"י בר"ה י"ב עם התו' שם בדף ח', ועיין בר"ן שם ג', ובביאור הגר"א ריש ס' תקפ"א [שביאר והמנהגים השונים בין בני אשכנז לבני ספרד בתחילת אמירת סליחות תלויים בשאלה זו, עיי"ש].

²⁶ פרק ט' מקידוש החדש.

²⁷ שם.